

กระบวนการถ่ายทออดศิลปะการปักผ้าของชาวเขาเผ่าเย้า

บ้านห้วยแม่ซ้าย จังหวัดเชียงราย

นายวรวิทย์ องค์ครุรักษา

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต

ภาควิชาศิลปศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2537

ISBN 974-584-002-5

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

I17059756

ENCULTURAL PROCESS OF THE EMBROIDERY ART OF THE YAO
AT BAN HUAI MAE SAI CHANGWAT CHIANG RAI

MR. WORAWIT ONGKRUTRAKSA

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Education
Department of Art Education
Graduate School
Chulalongkorn University
1994
ISBN 974-584-002-5

พิมพ์ต้นฉบับบทคัดย่อวิทยานิพนธ์ภายในกรอบสี่เหลี่ยมนี้เพียงฉบับเดียว

ววิทย องค์กรุทธรักษา : กระบวนการถ่ายทอดศิลปะการปักผ้าของชาวเขาเผ่าเย้า บ้าน
ห้วยแม่ซ้าย จังหวัดเชียงราย (ENCULTURAL PROCESS OF THE EMBROIDERY ART OF
THE YAO AT BAN HUAI MAE SAI CHANGWAT CHIANG RAI) อ.ที่ปรึกษา : ผศ.ดร.
สุลักษณ์ ศรีบริวี, มงคล จันทร์บำรุง, 122 หน้า. ISBN 974-584-002-5

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการถ่ายทอดศิลปะการปักผ้าของชาวเขาเผ่าเย้า
บ้านห้วยแม่ซ้าย จังหวัดเชียงราย ในด้าน วัสดุอุปกรณ์ ขั้นตอนวิธีปัก รูปแบบลวดลายปักและค่านิยมความเชื่อ

กลุ่มตัวอย่างประชากรคือสตรีเข้าจำนวน 50 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสัมภาษณ์แบบ
มีโครงสร้างที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น เก็บข้อมูลจากการสังเกต การสัมภาษณ์ และบันทึกข้อมูลภาคสนาม แล้วนำข้อมูล
ที่ได้มาวิเคราะห์เนื้อหาและอภิปรายผลในรูปความเรียง และแสดงค่าความถี่และค่าร้อยละด้วยตาราง
ประกอบความเรียง

ผลการวิจัยพบว่า (1) ด้านวัสดุอุปกรณ์ ในการปักชาวเขาเย้าใช้เข็มเย็บผ้าขนาดใหญ่ ค้ายปักที่
นิยมใช้คือ ไหมพรม เพราะปักง่าย ราคาถูก และสีไม่ตก ผ้าที่ใช้ปักเป็นผ้าทอมือย้อมสีดำ (2) ด้านขั้นตอน-
วิธีปัก โดยเริ่มจากการหัดจับเข็ม การสอดเข็ม การจับผ้า และการนับเส้นฝ้ายตามลำดับ (3) ด้านรูปแบบ-
ลวดลายปัก เริ่มด้วยการปักปักลาย"โจ่งเกี่ยม" ส่วนลายที่นิยมปักคือลาย"โจ่งคัยยัค" ที่เหลือได้แก่ลาย
"โจ่งทิว" และลาย"กิว กิว" (4) ด้านค่านิยมความเชื่อในการปัก ชาวเขาเชื่อว่าผู้หญิงเย้าทุกคนต้องปักผ้า
เพื่อให้มีเครื่องนุ่งห่มใช้ในชีวิตรประจำวัน และมีชุดสวมใส่ไปร่วมงานพิธีเย้า และเชื่อว่าผู้หญิงเย้าทุกคนต้อง
ปักผ้าได้ หากปักไม่ได้บุคคลอื่นจะดูถูก ซึ่งการปักผ้าแสดงถึงความขยันของสตรีซึ่งจะทำให้บุรุษเย้าให้ความ
สนใจตน และเชื่อว่าการปักผ้าเป็นสิ่งจำเป็นของผู้หญิงเย้าทุกคนต้องทำสืบต่อไป

กระบวนการสืบทอดการปักผ้าของชาวเขาเย้าทำโดยมารดาสอนให้แก่บุตรสาวเมื่ออายุระหว่าง
6-12 ปี ตามความพร้อมของแต่ละบุคคล และเมื่ออย่างเขาอายุ 15 ปี ก็สามารถปักผ้าได้ โดยการสังเกต
และไต่ถามผู้รู้ แล้วฝึกด้วยตนเอง มีการแลกเปลี่ยนลวดลายกับผู้อื่นทำให้เกิดลวดลายใหม่ๆ การปักผ้าของ
ชาวเขาเย้าจึงนับได้ว่าเป็นกระบวนการสืบทอดทางศิลปะที่ผู้สอนใช้ชีวิตสอนแบบปากเปล่าและการสาธิต ผู้เรียนใช้
วิธีการสังเกตและฝึกประสบการณ์ด้วยตนเองจนเกิดความชำนาญ โดยไม่มีภาระจกบันทึกเป็นหลักฐาน การถ่าย-
ทอดจึงขึ้นอยู่กับความแม่นยำของผู้สอนและผู้เรียนในการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์จากคนรุ่นหนึ่งสู่คน
อีกรุ่นหนึ่ง

ภาควิชา ศิลปศึกษา
สาขาวิชา ศิลปศึกษา
ปีการศึกษา 2536

ลายมือชื่อนิสิต
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาพร้อม
(Handwritten signatures and names are present in this section)

C243504 : MAJOR ART EDUCATION

KEY WORD: ENCULTURAL PROCESS OF THE EMBROIDERY ART OF THE YAO / BAN HUAI MAE SAI / CHIANG RAI

WORAWIT ONGKURTRAKSA : ENCULTURAL PROCESS OF THE EMBROIDERY ART OF THE YAO AT BAN HUAI MAE SAI CHANGWAT CHIANG RAI : THESIS ADVISOR : ASST. PROF. SULAK SRIBURI, Ed.D. , MONGKHOL CHANTRABUMROUNG. 122 pp. ISBN 974-584-002-5

The purpose of this research was to study the encultural process of the embroidery art of Yao at Ban Huai Mae Sai changwat Chiang Rai on the aspects of tools and materials, steps of embroidering, embroidery pattern, and value and belief in embroidering.

The sample of this research were 50 Yao girls and women. The instrument of this research was the structured interview form which constructed by the researcher. Data were collected from observation, interview, and field note and analyzed by using content analysis technique. The research conclusion and discussion were presented by explanation with table and frequency.

The findings were found that (1) Tools and materials : In practicing embroidering they used large needles, usually used yarn as thread because it is easy for embroidering, low price, and non-color run. Embroidery cloth was made of hand weaving cotton and dyed with black color. (2) Steps of embroidering : The beginner started learning how to hold the needle, how to pass the thread or yarn through the eye of a needle, how to hold the embroidery cloth, and how to count the cotton thread. (3) Embroidery pattern : The beginner would practice embroidering pattern "Chong-Kaem" and then "Chong-Dub-Yad", "Chong-Tiw", and "Giew-Giew". (4) Value and belief in embroidering : The Yao girls and women think that if they embroidered, they would have clothes for everyday life and for cultural ceremony, all Yao women had to be able to embroider cloth otherwise, the other people would look down upon them, the embroidery work would show how diligent the worker was and any woman who always embroider would make a man become interested in her, and they believe that embroidery art is very necessary for the Yao women to transmit to the new generation.

The Yao embroidery encultural process transmitted from mother to daughter at the age of 6-12 as to daughter's readiness. When a daughter grew up to 15 years old, she can develop her skill by practicing, observation the others and asking the elder Yao. The new embroidery patterns were created by exchanging among their groups. This was an encultural process of Yao embroidery art that the older taught by oral communication and demonstration, and the younger learned by observation and gained experiences from self-practicing without any documents or notes. Therefore, an encultural process would depend on memories and experiences of teachers and learners which transmitted from generation to generation.

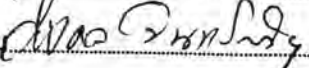
ภาควิชา ศิลปศึกษา

สาขาวิชา ศิลปศึกษา

ปีการศึกษา 2536

ลายมือชื่อนิสิต

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยดีเพราะความช่วยเหลือ และความกรุณาที่มีเสมอมาของ อาจารย์ที่ปรึกษาทั้งสองท่าน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุลักษณ์ ศรีบุรุษ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และอาจารย์ มงคล จันทร์บำรุง อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ซึ่งให้ทั้งคำแนะนำ ข้อชี้แนะ และกำลังใจ ตลอดจนตรวจสอบแก้ไข ข้อบกพร่องต่างๆ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สัญญา วงศ์อร่าม และ อาจารย์ ดร. อาภาไพ ตริณเสาว ที่กรุณาสละเวลามาเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ทั้งยังได้ให้ข้อชี้แนะที่เป็นประโยชน์ยิ่ง

ขอขอบพระคุณชาวเขาเผ่าเย้า บ้านห้วยแม่ซ้ายทุกท่าน ที่ให้ความร่วมมือ และให้การต้อนรับเป็นอย่างดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งท่านผู้ใหญ่บ้าน บุญศรี อภิญญาวิศาล

สุดท้ายนี้ ผู้วิจัยขอแสดงความซาบซึ้งใจต่อความห่วงใย และแรงสนับสนุนจาก คุณพ่อวิสิทธิ์ คุณแม่เพ็ญศรี และพี่น้อง องค์ครูรักษา ทุกคน ตลอดจน คุณคณญา องค์ครูรักษา ที่คอยเป็นกำลังใจ แก่ผู้วิจัยเสมอมา จนกระทั่งสำเร็จการศึกษา

วรวีทย์ องค์ครูรักษา

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ท
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	10
ขอบเขตการวิจัย.....	10
คำจำกัดความ.....	11
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	12
2 วรรณคดีที่เกี่ยวข้อง.....	13
การถ่ายทอดทางศิลปะ.....	14
การถ่ายทอดศิลปะในทางศิลปศึกษา.....	14
การถ่ายทอดศิลปะในกระบวนการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม.....	20
ข้อมูลเกี่ยวกับชาวเขาเผ่าเย้า.....	21
ประวัติความเป็นมาของชาวเขาเผ่าเย้า.....	21
ภาษา.....	22
ประชากรเข้าในประเทศไทย.....	23

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
รูปร่างลักษณะและอุปนิสัย.....	24
ลักษณะที่อยู่อาศัย.....	24
ครอบครัว.....	26
สุขภาพอนามัย.....	27
ระบบเศรษฐกิจและการเกษตร.....	28
ประเพณีความเชื่อและศาสนา.....	29
การนันทนาการ.....	30
การศึกษา.....	31
การแต่งกาย.....	32
ศิลปหัตถกรรม.....	33
การปักผ้าของชาวเขาเผ่าเย้า.....	34
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	37
การรวบรวมข้อมูลและ เอกสารที่เกี่ยวข้อง.....	37
การเลือกหมู่บ้านที่จะศึกษา.....	37
การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	37
การเก็บข้อมูลในหมู่บ้าน.....	40
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	41
การเรียบเรียงรายงาน.....	41
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	42
ขั้นรับการถ่ายทอด.....	43
ด้านวัสดุและอุปกรณ์.....	44
ด้านขั้นตอนวิธีปัก.....	46

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
ด้านรูปแบบลวดลายปัก.....	48
ด้านค่านิยมและความเชื่อ.....	50
ขั้นเรียนรู้ด้วยตนเอง.....	52
ด้านวัสดุและอุปกรณ์.....	55
ด้านขั้นตอนวิธีปัก.....	56
ด้านรูปแบบลวดลายปัก.....	57
ด้านค่านิยมและความเชื่อ.....	59
ขั้นถ่ายทอดสืบต่อ.....	62
ด้านวัสดุและอุปกรณ์.....	64
ด้านขั้นตอนวิธีปัก.....	66
ด้านรูปแบบลวดลายปัก.....	69
ด้านค่านิยมและความเชื่อ.....	70
5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	72
สรุปผลการวิจัย.....	72
อภิปรายผล.....	79
การเรียนรู้.....	79
การสอน.....	83
วัสดุและอุปกรณ์.....	88
ขั้นตอนวิธีปัก.....	91
รูปแบบลวดลายปัก.....	93
ค่านิยมและความเชื่อ.....	98

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
ข้อเสนอแนะ.....	104
รายการอ้างอิง.....	106
ภาคผนวก.....	111
ประวัติผู้เขียน.....	122

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1 ค่าความถี่และร้อยละของชาวเขาเผ่าเย้าเกี่ยวกับกระบวนการถ่ายทอดการปักผ้า ขั้นรับการถ่ายทอด.....	43
2 ค่าความถี่และร้อยละของชาวเขาเผ่าเย้าเกี่ยวกับกระบวนการถ่ายทอดการปักผ้า ขั้นรับการถ่ายทอดด้านวัสดุและอุปกรณ์.....	44
3 ค่าความถี่และร้อยละของชาวเขาเผ่าเย้าเกี่ยวกับกระบวนการถ่ายทอดการปักผ้า ขั้นรับการถ่ายทอดด้านขั้นตอนวิธีปัก.....	46
4 ค่าความถี่และร้อยละของชาวเขาเผ่าเย้าเกี่ยวกับกระบวนการถ่ายทอดการปักผ้า ขั้นรับการถ่ายทอดด้านรูปแบบลวดลายปัก.....	48
5 ค่าความถี่และร้อยละของชาวเขาเผ่าเย้าเกี่ยวกับกระบวนการถ่ายทอดการปักผ้า ขั้นรับการถ่ายทอดด้านค่านิยมและความเชื่อ.....	50
6 ค่าความถี่และร้อยละของชาวเขาเผ่าเย้าเกี่ยวกับกระบวนการถ่ายทอดการปักผ้า ขั้นเรียนรู้ด้วยตนเอง.....	52
7 ค่าความถี่และร้อยละของชาวเขาเผ่าเย้าเกี่ยวกับกระบวนการถ่ายทอดการปักผ้า ขั้นเรียนรู้ด้วยตนเองด้านวัสดุและอุปกรณ์.....	55
8 ค่าความถี่และร้อยละของชาวเขาเผ่าเย้าเกี่ยวกับกระบวนการถ่ายทอดการปักผ้า ขั้นเรียนรู้ด้วยตนเองด้านขั้นตอนวิธีปัก.....	56
9 ค่าความถี่และร้อยละของชาวเขาเผ่าเย้าเกี่ยวกับกระบวนการถ่ายทอดการปักผ้า ขั้นเรียนรู้ด้วยตนเองด้านรูปแบบลวดลายปัก.....	57
10 ค่าความถี่และร้อยละของชาวเขาเผ่าเย้าเกี่ยวกับกระบวนการถ่ายทอดการปักผ้า ขั้นเรียนรู้ด้วยตนเองด้านค่านิยมและความเชื่อ.....	59

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
11 ค่าความถี่และร้อยละของชาวเขาเผ่าเข้าเกี่ยวกับกระบวนการถ่ายทอดการปักผ้า ขั้นถ่ายทอดสืบต่อ.....	62
12 ค่าความถี่และร้อยละของชาวเขาเผ่าเข้าเกี่ยวกับกระบวนการถ่ายทอดการปักผ้า ขั้นถ่ายทอดด้านวัสดุและอุปกรณ์.....	64
13 ค่าความถี่และร้อยละของชาวเขาเผ่าเข้าเกี่ยวกับกระบวนการถ่ายทอดการปักผ้า ขั้นถ่ายทอดด้านขั้นตอนวิธีปัก.....	66
14 ค่าความถี่และร้อยละของชาวเขาเผ่าเข้าเกี่ยวกับกระบวนการถ่ายทอดการปักผ้า ขั้นถ่ายทอดด้านรูปแบบลวดลายปัก.....	69
15 ค่าความถี่และร้อยละของชาวเขาเผ่าเข้าเกี่ยวกับกระบวนการถ่ายทอดการปักผ้า ขั้นถ่ายทอดด้านค่านิยมและความเชื่อ.....	70